

מבט על, גיליון 529, 19 במארס 2014

מצבו הפוליטי והביטחוני של חיזבאללה: שינוי פרדיגמה?

בנדטה ברטי ויורם שוייצר

מאז פרוץ מלחמת האזרחים העקובה מדם בסוריה, הפכה הסביבה הפוליטית והביטחונית של חיזבאללה למורכבת יותר. למרות שחיזבאללה נותר הארגון הצבאי החזק ביותר בלבנון, מעורבותו של הארגון הלבנוני-שעי באופן עמוק במלחמת אזרחים ממושכת ועתירת השלכות אזוריות גורמת לערעור הדרגתי במעמדו בתוך לבנון ופוגעת בחופש הפעולה ויכולתו להקרין עוצמה כלפי יריביו.

חיזבאללה נדרש להתמודד בו זמנית עם אתגרים מבית ומחוץ. בלבנון, המפוצלת יותר מאי פעם בין תומכי בשאר אסד לבין מתנגדיו, מתמודד חיזבאללה עם חוסר יציבות מתמשך. העימות המתמשך בסוריה גורם למעמסה נוספת על לבנון הנובעת מהגעת פליטים סוריים לשטחה, אשר נכון לסוף 2013, מספרם הגיע לכדי מיליון איש – יותר מ-20% מכלל אוכלוסיית לבנון – והוא צפוי עוד לעלות למיליון וחצי עד תום 2014.

נוכח המצב הבלתי יציב, היה לחיזבאללה אינטרס ברור למלא את הוואקום השלטוני בלבנון שנמשך אחד עשר חודשים כאשר במהלכם התנהלה המדינה ללא ממשלה מכהנת. מצב זה הסתיים באמצע פברואר 2014, כאשר ראש הממשלה הממונה, תמאם סלאם, הצליח לשבור את המבוי הפוליטי הסתום ולהכריז על הקמת ממשלת אחדות לאומית המתבססת על הסכם קואליציוני שנוי במחלוקת על פי נוסחה של 8-8-8. על פי נוסחה זו אמורות שתי התנועות המרכזיות - מחנה ה-14 במאסר בראשות סעד חרירי ומחנה ה-8 במאסר בהובלת חיזבאללה - לזכות בשמונה תפקידי שרים כל אחת, כשראש הממשלה יחד עם הנשיא סלימאן ימנו את שמונת התפקידים הנותרים. ההסכם חייב את כל הצדדים לבצע פשרות, וחיזבאללה נאלץ להסכים לכך שמשרדים בכירים דוגמת משרד ההגנה, המשפטים והפנים, יופקדו בידי מחנה ה-14 במאסר. עם זאת, חיזבאללה לא לקח סיכון גדול מדי בכניסתו לממשלה החדשה, שכן לשתי התנועות יש זכות וטו על החלטות ממשלה. מכיוון שבחודשים הקרובים הממשלה תידרש לשורה של החלטות מכריעות - ביצוע רפורמה בחוק הבחירות כחלק מההכנות לבחירות לפרלמנט בנובמבר 2014 ולנשיאות; התמודדות עם האלימות הפנימית הגוברת והמשך מעורבותו של חיזבאללה במלחמת האזרחים בסוריה; וכן הצורך בשיתוף פעולה עם בית הדין המיוחד של האו"ם לענייני לבנון במשפט נגד הנאשמים ברצח רפיק חרירי שהחל ב-16 בינואר 2014 - זכות הוטו של הארגון מבטיחה כי לא תתקבל אף החלטה לאומית משמעותית ללא הסכמתו. יתר על כן, אשר לאוטונומיה של הארגון לשאת נשק ונסיגה ממעורבותו בזירה הסורית, כבר בדיוני הפרלמנט הראשונים של הממשלה החדשה בלבנון הצהיר חיזבאללה שאין בכוונתו לוותר עליהן. כך, במשא ומתן נוקשה מול יריביו הפוליטיים, הצליח הארגון לוודא כי למצע הממשלה יוכנס סעיף התומך ב"התנגדות". עם זאת, נאלץ הארגון לוותר על סעיף המתייחס באופן מפורש לנוסחה המשולשת (טריפרטי) שאיחדה בעבר את הצבא, העם וההתנגדות, ולהסתפק בנוסח מעורפל יותר המכיר בזכותו של כל אזרח לבנוני להתנגד לכיבוש הישראלי. בנוסף העביר חיזבאללה ביקורת על קריאתו של הנשיא סלימאן לשמר את הצהרת בעבדא - מסמך שנועד לשמור על לבנון נייטרלית ביחס לעימותים אזוריים מתמשכים באופן כללי, וביחס למלחמת האזרחים בסוריה באופן מיוחד.

הממשלה החדשה מעניקה לחזבאללה הזדמנות חדשה לדחוף את יריביו הפוליטיים לשתף פעולה במאבק מול מה שהארגון מכנה "האתגר התכפירי" – עלייתם של ארגונים סלפים-ג'יהאדיסטיים, הפועלים מתוך לבנון. מזכ"ל חזבאללה, חסן נסראללה, הצהיר על כך במהלך נאום ארוך שנשא ביום הקדושים, המציין את מותם של כמה מהדמויות הבולטות בארגון, בהם מועיניה לקיס ואחרים. בנאומו התייחס לסכנה שמציבים הארגונים התכפירים הפועלים בסוריה ולבנון, והתריע שארגונים אלה מנוצלים על ידי ישראל ו"תומכים ערביים" אחרים (בהתכוונו לערב הסעודית) לזרוע פילוג ומחלוקת. הבעיות של חזבאללה עם הפלגים הסלפים ג'יהאדיסטים המקומיים אינן רק פוליטיות: בשנה האחרונה חלה עלייה מתמדת בהתקפות נגד חזבאללה, ובכלל זה ההתנקשות שבוצעה נגד בכיר הארגון חסן אל-לאקיס, ופיגועים נגד מטרות המזוהות עם חזבאללה דוגמת פיגועי ההתאבדות בשגרירות איראן וביעדים אזרחיים בביירות ובבקעא.

אין ספק שמבחינה צבאית חזבאללה מאורגן, מצויד ומבוסס טוב יותר מאשר יריביו בג'יהאד הסוני, אולם העלייה במעשי האלימות המופנים כלפיו וכלפי ציבור בוחריו השיעים, היא סימן המעיד על שחיקה במעמדו הפוליטי ובמוניטין של הארגון כ"בלתי מובס" ומושפע ממעורבותו במלחמת האזרחים בסוריה. האיומים מבית, מאלצים את חזבאללה להגביר את הפיקוח והשמירה שלו על המעוזים שנמצאים תחת חסותו ובמקביל מחייבים אותו להקדיש מאמצים רבים יותר להפגנת מעורבות ונוכחות בקרב הקהילות השיעיות בלבנון. הדבר נועד לשמר את יוקרתו ואמינותו של הארגון בקרב הקהילה השיעית, ועל מנת לשכנע את תומכיו המסורתיים שביכולתו להגן עליהם ולמזער את הפגיעה שהם חווים כתוצאה ישירה של מדיניותו בסוריה. אופן התמודדות נוסף עם המתקפות נגדו בו נקט הארגון הוא שיתוף פעולה עם המגזר הביטחוני בלבנון. סיוע כזה הוא רב משמעות מבחינה מבצעית ופוליטית, שכן לחזבאללה חשוב להבטיח שהמתקפות נגדו ונגד ציבור בוחריו ייתפשו ויטופלו כאיומי טרור בעל אופי לאומי, ולא כמתקפות שמופנות באופן מיוחד נגדו ולכן מהוות בעיה בלעדית שעליו לפתור בכוחותיו הוא.

האתגרים הפנים-לבנוניים של חזבאללה הופכים סבוכים יותר עקב מעורבותו העמוקה בסוריה. השתתפותו של הארגון בפעולות הגנה והתקפה גם יחד הפכה אותו למכפיל כוח משמעותי עבור משטרו של אסד. במילים אחרות, חזבאללה כרגע "שקוע כולו" בסוריה, ונראה לא סביר שהדבר ישתנה בעתיד הקרוב. שיקולים אסטרטגים אלה מסייעים להבין מדוע זהו אינטרס עליון של הארגון לשמור על שקט בסיסי במגרשו הביתי בלבנון, ובמקביל למנוע, או לפחות לעכב, הסלמה במתיחות הנוכחית מול האויבת ההיסטורית שלו – ישראל.

בהקשר זה בשלושת השבועות האחרונים התבצעו לפחות ארבעה פיגועים שונים של ירי רקטות והטמנת מטעני צד על גבול ישראל ברמת הגולן ובאזור הר דב, החמור ביותר התרחש ביום שלישי, ה-18 מרס 2014. בכל המקרים חזבאללה הסתמן כמבצע האפשרי, אשר מחד מנסה לאשרר את המוניטין שלו כמנהיג ההתנגדות הלאומית של לבנון והמגן שלה נגד התוקפנות הישראלית ומאידך מנסה למנוע הסלמה צבאית מול ישראל. על ידי התמקדות בפעילות נגד ישראל בגולן, יכול הארגון לאותת לישראל כי הקבוצה מסוגלת לעורר בעיות בגבולותיה של ישראל דרך סוריה מבלי להרחיב את שדה הקרב ללבנון. האינטרס הישראלי הוא לא להיגרר לתוך מלחמת האזרחים בסוריה ולחוסר היציבות בלבנון. ישראל תיטיב לעשות אם תנסה למנוע הסלמה על ידי שמירה על תגובות צבאיות ממוקדות ושקולות.